

Uitwissing

Een verval

Thomas Bernhard

Vertaald uit het Duits door
Chris Bakker

Uitgeverij IJzer
Utrecht

Ik voel hoe de dood me voortdurend in zijn klauwen heeft.
Wat ik ook doe, hij is overal aanwezig.
Montaigne

Het telegram

Na het overleg met mijn leerling Gambetti, met wie ik op de negenentwintigste op de Pincio een afspraak had om het lesrooster voor mei vast te stellen, schrijft Murau, Franz-Josef, en door wiens hoge intelligentie ik ook nu na mijn terugkeer uit Wolfsegg weer verrast en op een zodanig verfrissende wijze geenthousiasmeerd was dat ik geheel tegen mijn gewoonte in om direct via de Via Condotti naar de Piazza Minerva te gaan, in een steeds betere stemming geraakt door het besef inderdaad al zo lang in Rome en niet meer in Oostenrijk thuis te zijn, over de Flaminia en de Piazza del Popolo de hele Corso af naar mijn appartement ben gelopen, ontving ik tegen twee uur 's middags het telegram waarin ik van de dood van mijn ouders en mijn broer Johannes op de hoogte werd gesteld. *Ouders en Johannes dodelijk verongelukt. Caecilia, Amalia.* Met het telegram in mijn hand liep ik rustig en met een helder hoofd naar het raam van mijn studeerkamer en keek uit over de volkomen uitgestorven Piazza Minerva. Ik had Gambetti vijf boeken gegeven waarvan ik overtuigd was dat ze de komende weken nuttig en noodzakelijk voor hem zouden zijn en hem opgedragen deze vijf boeken zo aandachtig mogelijk en met de in zijn geval geboden bedachtzaamheid te bestuderen: *Siebenkäs* van Jean Paul, *Der Prozeß* van Franz Kafka, *Amras* van Thomas Bernhard, *Die Portugiesin* van Musil, *Esch oder Die Anarchie* van Broch en dacht nu, nadat ik het raam had opengedaan om beter te kunnen ademen, dat mijn beslissing juist was geweest om Gambetti precies deze vijf boeken en geen andere te geven, omdat ze in de loop van de lessen steeds belangrijker voor hem zullen worden, en dat ik had laten doorschemeren de volgende keer met hem over *Die Wahlverwandschaften* en

niet over *Die Welt als Wille und Vorstellung* van gedachten te willen wisselen. Met Gambetti te spreken was me ook deze dag weer een groot genoegen geweest na de moeizame, stoeve, uitsluitend tot de dagelijkse volstrekt particuliere en primitieve behoeften beperkte gesprekken met mijn familie in Wolfsegg. Duitse woorden hangen als blokken lood aan de Duitse taal, zei ik tegen Gambetti, en drukken de geest in ieder geval naar een voor die geest schadelijk niveau. Zowel het Duitse denken als het Duitse spreken raken heel snel verlamd onder de mensonwaardige last van de Duitse taal, die al het gedachte, nog voordat het überhaupt uitgesproken wordt, onderdrukt; onder de Duitse taal had het Duitse denken zich maar moeizaam kunnen ontwikkelen en zich nooit volledig kunnen ontplooiën in tegenstelling tot het Romaanse denken onder de Romaanse talen, zoals de geschiedenis van de inspanningen van de Duitsers door de eeuwen heen bewees. Hoewel ik het Spaans, waarschijnlijk omdat het me vertrouwder is, hoger aansla, gaf Gambetti me deze ochtend toch weer een waardevol staaltje van de souplesse en speelsheid en *veelzijdigheid* van het Italiaans, dat zich in mijn ogen op dezelfde wijze tot het Duits verhoudt als een volledig vrij opgegroeid kind van welgestelden en gelukkigen huize tot een onderdrukt, geslagen en daardoor gedefformeerd kind uit de arme en armste milieus. Des te hoger, zei ik tegen Gambetti, moesten dus de prestaties van *onze* filosofen en schrijvers worden aangeslagen. Ieder woord, zei ik, trekt hun denken onherroepelijk omlaag, iedere zin drukt, wat ze ook durfden te denken, naar beneden en drukt daardoor altijd *alles* naar beneden. Daarom was ook hun filosofie en was ook wat ze schreven loodzwaar. Hierop heb ik voor Gambetti een schopenhaueriaanse zin uit *Die Welt als Wille und Vorstellung* geciteerd, eerst in het Duits en daarna in het Italiaans, en geprobeerd hem, Gambetti, te laten zien hoe

snel de weegschaal met op mijn linkerhand het gewicht van het Duits omlaagzakte, terwijl hij om zo te zeggen met het Italiaans op mijn rechterhand omhoog schoot. Tot mijn en tot Gambetti's genoegen citeerde ik verschillende schopenhaueriaanse zinnen, eerst in het Duits en daarna in mijn eigen Italiaanse vertaling en legde ze om zo te zeggen voor iedereen maar vooral voor Gambetti duidelijk zichtbaar op de weegschaal van mijn handen en ontwikkelde daaruit al doende een door mij op de spits gedreven spel, dat ten slotte met zinnen van Hegel en een aforisme van Kant eindigde. Jammer genoeg, zei ik tegen Gambetti, zijn de moeilijkste woorden niet altijd de belangrijkste, zoals ook de moeilijkste zinnen niet altijd de belangrijkste zijn. Mijn spel had me spoedig uitgeput. Terwijl ik voor hotel Hassler was blijven staan, gaf ik Gambetti een kort verslag van mijn reis naar Wolfsegg, dat ikzelf op het laatst te uitvoerig, ja inderdaad te breedspakig had gevonden. Ik had tegenover hem geprobeerd een vergelijking te maken tussen onze beide families, het Duitse element van de mijne tegenover het Italiaanse van de zijne te zetten, maar ik speelde uiteindelijk toch alleen maar de mijne tegen de zijne uit, wat mijn verslag vertekende en Gambetti, in plaats van hem inzicht te verschaffen, onaangenaam moest treffen. Gambetti is een goede toehoorder en hij heeft een zeer fijn, door mij geschoold oor voor het waarheidsgehalte en voor de consistentie van een verhandeling. Gambetti is mijn leerling, omgekeerd ben ik zelf de leerling van Gambetti. Ik leer van Gambetti minstens net zoveel als Gambetti van mij. Onze verhouding is de ideale, want soms ben ik de leraar van Gambetti en is hij mijn leerling, dan weer is Gambetti mijn leraar en ben ik zijn leerling, en heel vaak is het zo dat we beiden niet weten of Gambetti nu de leerling is en ik de leraar ben of omgekeerd. Dan is onze *ideale toestand* ingetreden. Maar officieel ben ik altijd de leraar van

Gambetti en ik word voor mijn leraarschap door Gambetti, om precies te zijn door de welgestelde vader van Gambetti, betaald. Twee dagen na mijn terugkeer van de bruiloft van mijn zus Caecilia en de wijnflessenkurkenfabrikant uit Freiburg, haar man, mijn tegenwoordige zwager, moet ik mijn pas de vorige dag uitgepakte koffer, die ik nog helemaal niet heb opgeruimd en op de stoel naast mijn bureau heb laten liggen, weer inpakken en naar dat voor mij de laatste jaren werkelijk al met al min of meer weerzinwekkend geworden Wolfsegg terug, dacht ik, nog steeds vanuit het open raam over de uitgestorven Piazza Minerva uitkijkend, en de aanleiding is nu niet een belachelijke en groteske, maar een afschuwelijke. In plaats van met Gambetti over *Siebenkäs* en over *Die Portugiesin* van gedachten te wisselen, zal ik me aan mijn in Wolfsegg op me wachtende zussen moeten overgeven, zei ik tegen mezelf, in plaats van met Gambetti over *Die Wahlverwandtschaften* te spreken zal ik met mijn zussen over de begrafenis van mijn ouders en mijn broer en hun nalatenschap moeten spreken. In plaats van met Gambetti over de Pincio op en neer te lopen, zal ik naar het gemeentehuis en naar het kerkhof en de pastorie moeten en met mijn zussen over de begrafenisformaliteiten moeten bakkeleien. Terwijl ik het wasgoed dat ik pas de vorige avond had uitgepakt weer inpakte, probeerde ik de consequenties te overzien die de dood van mijn ouders en de dood van mijn broer zouden hebben, zonder tot een conclusie te komen. Maar ik was me er natuurlijk toch wel van bewust wat de dood van deze drie mensen, die me in ieder geval op papier het naast stonden, nu van me verlangde: al mijn kracht, al mijn wilskracht. De rust waarmee ik zonder enige haast mijn reisspullen in de koffer had gepropt, en waarmee ik ondertussen al de balans van mijn door dit ongetwijfeld vreselijke ongeluk aan het wankelen gebrachte toekomst had opgemaakt, had ik pas

lang nadat ik de koffer weer had dichtgedaan onheilspellend gevonden. De vraag of ik van mijn ouders en mijn broer gehouden had en die ik onmiddellijk met het woord *natuurlijk* afgeweerd had, bleef niet alleen in wezen maar ook in feite onbeantwoord. Ik had al lang noch met mijn ouders, noch met mijn broer een zogenaamde goede, alleen nog maar een gespannen, de laatste jaren alleen nog maar een onverschillige relatie. Ik wilde met Wolfsegg en dus ook met hen al lang niets meer te maken hebben, omgekeerd zij niets meer met mij, dat is de waarheid. Door dit besef was onze wederzijdse relatie alleen nog maar op een min of meer voor het bestaan noodzakelijk minimum gebaseerd geweest. Ik dacht, je ouders hebben je twintig jaar geleden niet alleen uit Wolfsegg, waar ze je je leven lang hadden willen vasthouden, maar meteen ook uit hun gevoel verbannen. Mijn broer benijdde me in die twintig jaar zonder ophouden mijn vertrek, mijn *grootheidswaaninnige zelfstandigheid*, zoals hij zich tegenover mij een keer uitdrukte, mijn *nietsontziende onafhankelijkheid*, en haatte me. Mijn zussen waren in hun argwaan jegens mij altijd verder gegaan dan tussen broers en zussen geoorloofd is, ook zij achtervolgden me vanaf het moment waarop ik Wolfsegg en daarmee ook hen de rug had toegekeerd met haat. Dat is de waarheid. Ik tilde de koffer op, hij was zoals altijd te zwaar, ik bedacht dat hij eigenlijk totaal overbodig was, want in Wolfsegg heb ik alles. Waarvoor sleep ik die koffer mee? Ik besloot zonder koffer naar Wolfsegg te reizen en pakte het ingepakte weer uit en stopte alles in de kast. We houden natuurlijk van onze ouders en net zo natuurlijk van onze broers en zussen, dacht ik, weer voor het raam staand en over de Piazza Minerva uitkijkend, die nog altijd uitgestorven was, en merken niet dat we hen vanaf een zeker moment haten, tegen onze wil, maar op dezelfde natuurlijke wijze als we eerst van hen gehouden hebben om al

die redenen waarvan we ons pas jaren, vaak ook pas decennia later, bewust zijn geworden. Het precieze tijdstip waarop we niet meer van onze ouders en broers en zussen houden maar hen haten, kunnen we niet meer aangeven en we spannen ons ook niet meer in om het precieze tijdstip vast te stellen, omdat we er eigenlijk bang voor zijn. Wie de zijnen tegen hun wil verlaat en ook nog op de meest onverbiddelijke wijze, zoals ik dat gedaan heb, moet rekening houden met hun haat en hoe groter eerst hun liefde voor ons is geweest, des te groter is, zodra we verwezenlijkt hebben wat we gezworen hebben, hun haat. Ik heb decennia onder hun haat geleden, zei ik nu tegen mezelf, maar ik lijd er al jaren niet meer onder, ik ben eraan gewend geraakt en hun haat kwetst me niet meer. En onvermijdelijk heeft hun haat jegens mij mijn haat jegens hen opgeroepen. Ook zij leden de laatste jaren niet meer onder mijn haat. Zij verachtten *hun Romein*, zoals ik hen als *Wolfseggers* verachtte, en ze dachten eigenlijk überhaupt niet meer aan mij, zoals ik de meeste tijd überhaupt niet meer aan hen dacht. Ze hadden mij altijd alleen een *charlatan* en *praatjesmaker* genoemd, een van hen en van de hele wereld profiterende parasiet. Ik had voor hen slechts het woord *domkoppen* tot mijn beschikking. Hun dood, het kan alleen maar een auto-ongeluk zijn, zei ik tegen mezelf, verandert niets aan dat feit. Ik hoefde niet bang te zijn voor enige vorm van sentimentaliteit. Mijn handen trilden niet eens bij het lezen van het telegram en mijn lichaam beefde geen moment. Ik zal Gambetti laten weten dat mijn ouders dood zijn en dat ik de lessen een paar dagen moet onderbreken, dacht ik, een paar dagen maar, want langer dan een paar dagen zal ik niet in Wolfsegg blijven; een week zal genoeg zijn, zelfs bij onvoorziene complicaties. Heel even heb ik overwogen Gambetti mee te nemen, omdat ik bang was voor de overmacht van de Wolfseggers en ik tenminste iemand

aan mijn zijde wilde hebben met wie ik me tegen de Wolfseggse bestorming zou kunnen verweren, *iemand die bij me paste* en kon bijstaan in een wanhopige en mogelijk uitzichtloze situatie, maar ik liet deze gedachte meteen weer varen, omdat ik Gambetti de confrontatie met Wolfsegg wilde besparen. Dan zou hij zien dat alles wat ik hem de laatste jaren over Wolfsegg verteld had, onschuldig was in vergelijking met de waarheid en de werkelijkheid die hij te zien kreeg, dacht ik. Nu eens dacht ik, ik neem Gambetti mee, dan weer, ik neem hem niet mee. Ten slotte besloot ik hem niet mee te nemen. Met Gambetti baar ik in Wolfsegg ook te veel een mij alles bij elkaar waarschijnlijk toch niet bevallend sensationeel opzien, dacht ik. Iemand zoals Gambetti begrijpen ze in Wolfsegg al helemaal niet. Zelfs volkomen argeloze vreemden zijn ze in Wolfsegg altijd alleen met afschuw en haat tegemoet getreden, al het vreemde hebben ze altijd afgewezen, zich nooit met iets vreemds of een vreemde van het ene op het andere moment, zoals mijn gewoonte is, *ingelaten*. Gambetti naar Wolfsegg meenemen zou betekenen Gambetti heel bewust voor het hoofd te stoten en hem uiteindelijk ten diepste kwetsen. Ikzelf ben nauwelijks in staat met Wolfsegg om te gaan, laat staan iemand en een persoonlijkheid als Gambetti. Een confrontatie van Gambetti met Wolfsegg zou inderdaad op een ramp kunnen uitlopen, dacht ik, met als belangrijkste slachtoffer niemand anders dan Gambetti zelf. Ik had Gambetti immers al wel eens eerder naar Wolfsegg mee kunnen nemen, dacht ik, terecht liet ik dat echter altijd achterwege, ofschoon ik heel vaak tegen mezelf zei dat het niet alleen voor mij nuttig kon zijn om met Gambetti naar Wolfsegg te gaan, maar ook voor Gambetti zelf. Mijn verslagen over Wolfsegg zouden dan voor hem, door de eigen waarneming van Gambetti, een door niets anders te bereiken authenticiteit krijgen. Ik ken Gambetti nu

vijftien jaar en ik heb hem niet één keer naar Wolfsegg meege-
nomen, dacht ik. Misschien denkt Gambetti over dit soort
dingen anders dan ik, zei ik nu tegen mezelf, want het is na-
tuurlijk ongebruikelijk om iemand met wie ik vijftien jaar min
of meer vertrouwelijk omga niet één keer uit te nodigen om
mee te gaan naar de plaats waar ik oorspronkelijk vandaan
kom. Waarom eigenlijk heb ik al die vijftien jaar Gambetti niet
in de kaarten van mijn geboortegrond laten kijken? dacht ik.
Omdat ik daar altijd bang voor geweest ben en daar nog altijd
bang voor ben. Omdat ik me beschermen wil tegen zijn kennis
van Wolfsegg en dus tegen zijn kennis over mijn afkomst aan
de ene kant, omdat ik *hem* van mijn kant beschermen wil te-
gen dergelijke kennis, die mogelijkerwijs toch alleen maar een
rampzalige uitwerking op hem kan hebben. Ik wilde Gambet-
ti in de vijftien jaar van onze omgang nooit aan Wolfsegg
blootstellen. Ofschoon ik het altijd weer heel aangenaam zou
hebben gevonden om niet alleen, maar in gezelschap van
Gambetti naar Wolfsegg te gaan en mijn Wolfseggse dagen
met Gambetti door te brengen, heb ik altijd geweigerd om
Gambetti mee te nemen. Natuurlijk zou Gambetti te allen tij-
de mee naar Wolfsegg zijn gegaan. Hij wachtte immers nog
altijd op mijn uitnodiging. Maar ik nodigde hem niet uit. Een
begrafenis is niet alleen een treurig, maar ook een buitenge-
woon weezinwekkend ritueel, zei ik nu tegen mezelf, juist
voor dit ritueel zal ik Gambetti niet uitnodigen om met me
mee naar Wolfsegg te gaan. Ik zal hem laten weten dat mijn
ouders dood zijn, zonder dat ik de bevestiging heb, zal ik zeg-
gen dat ze met mijn broer bij een auto-ongeluk zijn omgeko-
men, maar ik zal er met geen woord op aandringen dat hij mee
moet gaan. Twee weken geleden nog, voor ik naar Wolfsegg
naar de bruiloft van mijn zus ging, heb ik me tegenover Gam-
betti op zeer brute wijze over mijn ouders uitgelaten en mijn

broer een min of meer slecht mens en een hardleerse domkop genoemd. Wolfsegg beschreven als een bolwerk van stompzinnigheid. Het afgrijselijke klimaat dat in de omgeving van Wolfsegg altijd geheerst en altijd alles beheerst heeft, terugvertaald naar de mensen die in Wolfsegg leven of, beter gezegd, gedwongen zijn te leven en die net als dat klimaat van een welhaast mensenvernietigende meedogenloosheid zijn. Maar ik heb daarnaast ook de absolute voordelen van Wolfsegg genoemd, de mooie herfstdagen, de door mij bovenal geliefde winterse kou en winterse rust in de omliggende bossen en dalen. Dat de natuur daar weliswaar meedogenloos, maar ook door en door zuiver en overweldigend was. Dat deze door en door zuivere en overweldigende natuur echter door de mensen die er wonen helemaal niet meer werd waargenomen, omdat ze daar in hun stompzinnigheid niet meer toe in staat zijn. Waren de mijnen er niet en alleen de muren waarbinnen ze leven, had ik toen tegen Gambetti gezegd, dan zou ik Wolfsegg als een gelukkig oord ervaren, want het paste als geen ander bij mijn wezen. *Maar ik kan de mijnen toch niet, omdat ik dat wil, afschaffen*, had ik gezegd. Duidelijk hoor ik me deze zin zeggen en het afgrijzen dat er nu door de feitelijke dood van mijn ouders en mijn broer uit opklonk, deed me deze zin, nog altijd voor het raam staand en over de Piazza Minerva uitkijkend, nog een keer hardop uitspreken. Omdat ik de toen tegen Gambetti met de grootste afkeer van de betrokkenen uitgesproken zin *Maar ik kan de mijnen toch niet, omdat ik dat wil, afschaffen*, nu tamelijk luid en met een ronduit theatraal effect herhaalde, alsof ik een toneelspeler was die de zin moest instuderen, omdat hij die in het openbaar en voor een vrij groot gehoor moest voordragen, maakte ik hem direct onschadelijk. Hij was opeens niet vernietigend meer. Die zin *Maar ik kan de mijnen toch niet, omdat ik dat wil, afschaffen*, had zich echter al